

КОМПЕТЕНТЛИК ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲАРБИЙ ПЕДАГОГЛАР ФАОЛИЯТИДАГИ ЎРНИ

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2022-28-435-442>

Г.Х.Жарылкасынова,
Жамоат Хавфсизлиги Университети ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада курсантларнинг ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда хорижий тил бўйича касбий компетентлигини ошириш муаммолари ва ахборот-таълим муҳитини яратиш шарт-шароитлари ёритилган.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы повышение уровня профессиональной компетентности курсантов по иностранному языку с применением информационно-коммуникационных технологий и условия создания информационно- образовательной среды.

Abstract The article discusses the content of normative model of military cadet's competency, displaying scientifically based composition of professional knowledge and skills and here we can see pedagogical condition and developing level of professional competence of foreign languages teachers.

Асосий тушунчалар: инновация, Интернет-ресурс, интеграция, компетенция, компетентлик, касбий компетентлик, коммуникация, масофавий таълим.

Ключевые слова: инновация, Интернет-ресурс, интеграция, компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, коммуникация, дистанционное обучение.

Key words: innovation, Internet resource, integration, competence, professional competence, creativity, linguistics, distance learning, pragmatics sociolinguistics.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрдаги “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1875-сонли қарорида мамлакатда чет тилларга ўқитишнинг комплекс тизими, яъни уйғун камол топган, ўқимишли, замонавий фикрловчи ёш авлодни шакллантиришга, республиканинг жаҳон ҳамжамиятига янада интеграциялашувига йўналтирилган тизим яратилганлиги шунингдек, Мустақиллик йилларида республикамизда 51,7 минг

нафардан зиёд чет тиллар ўқитувчилари тайёрланганлиги, умумтаълим мактаблари ўқувчилари учун инглиз, немис ва француз тиллари бўйича мультимедиа дарсликлари, бошланғич синфларда инглиз тилини ўрганиш бўйича электрон ресурслар тайёрланганлиги ҳамда умумтаълим мактаблари, касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейларда 5 мингдан кўпроқ лингафон кабинетлари жиҳозланганлиги қайд этилган.

Шу билан бирга, таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва дарсликлар замон талабларига, хусусан, илғор ахборот ва медиа-технологиялардан фойдаланиш борасидаги талабга тўлиқ жавоб бермаслиги, таълим асосан анъанавий услубларда олиб борилиши таъкидлаб ўтилган.

Ушбу қарорнинг туб моҳияти, – “Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илғор услубларини жорий этиш йўли билан, ўсиб келаётган ёш авлодни чет тилларга ўқитиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассисларни тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизида, уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг кўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратиш”га қаратилган.¹

Мазкур йўналишдаги устувор вазифаларни бажарилишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 8 майдаги “Узлуксиз таълим тизимининг чет тиллар бўйича давлат таълим стандартини тасдиқлаш тўғрисида”ги 124-сонли қарори қабул қилинишини мамлакатда олиб борилаётган ушбу йўналишдаги ислохотларнинг мантиқий давоми сифатида қараш мумкин.²

Таълим ва фан соҳасида юқори даражаларга эришиш, шу йўналишда ислохотлар самарадорлигини ошириш кўп жиҳатдан ва таълим муассасалари интеллектуал салоҳиятдан унумли

¹ “Халқ сўзи” газетаси, 11.12.2012 йил., 240 (5660)-сон.

² Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2013 йил., 20-сон, 251-модда

фойдаланишга ҳамда педагог кадрлар касбий компетентлигини оширишга боғлиқдир.

Шунинг учун, таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни узлуксиз ўрганишни ташкил қилиш, ўқитувчилар малакасини ошириш хусусан, хорижий тил ўқитувчиси компетентлигини ошириш ҳамда таълим жараёнини замонавий ўқув-услубий материаллар билан таъминлашни янада такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга.

Педагог кадрлар касбий компетентлигини ошириш ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, кадрлар салоҳияти, таълим муассасалари моддий техника базаси, мавжуд ички имконият - ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма объектларининг мавжудлиги ва жойлашишига бевосита боғлиқ бўлади. Бу эса, мазкур йўналишни устувор ривожлантиришга нисбатан алоҳида ёндашувини тақозо этади. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 8 майдаги “Узлуксиз таълим тизимининг чет тиллар бўйича давлат таълим стандартини тасдиқлаш тўғрисида”ги 124-сонли қарори асосланган ҳолда чет тилини, хусусан инглиз тилини ўрганишга табақалашув асосида ёндашиш, уни ўрганишни турли босқичларга бўлиб, европа таълим тизимида қўлланадиган тизимга мослаштириш ўқитувчи касбий компетентлигини оширишда қулай имкониятлар яратади.

Тадқиқотлар таҳлили шуни кўрсатадики, педагог кадрлар касбий компетентлигини ошириш масалалари турли даврларда хорижий ва мамлакатимиз олимлари томонидан ҳар хил йўналишларда ўрганилган.

Умуман, “компетентлик” ва “компетенция” тушунчалари мазмун-моҳияти ўрганилар экан, ушбу тушунчаларни айнан ўхшаш, ўзаро боғлиқ бўлган тушунчалар сифатида қўлланилиши ҳамда дифференциал ва интеграл хусусиятлари билан фарқланиши педагог олимлар томонидан таъкидлаб ўтилган. Бир қатор илмий ишларда “компетентлик” ва “компетенция” тушунчаларининг психологик, педагогик моҳияти, компетентли ёндашув, профессионал компетентликни ривожлантириш масалалари атрофлича ўрганилган.

Жумладан, А.Хуторский “компетентлик” тушунчасининг

амалиётга киритилиш талабларига назарий билимлар тўпламини эгаллаб, аниқ вазифа ёки ҳолатларни ҳал қилишда, уларни жорий қилишда дуч келадиган жиддий қийинчиликларни ҳал қилишда катта аҳамият касб этади, - деб ҳисоблайди.

В.Д.Щадриков илмий изланишларида ўқитувчининг шахсий сифатлари, фаолият мақсад ва вазифаларини белгилаш, ўқув фаолияти мотивацияси, ахборот компетентлиги, касбий фаолият дастурларини ишлаб чиқиш ва ўқув жараёнини ташкил қилиш каби сифатларни киритган ҳолда компетентлик тушунчасига ёндашиш масалаларига кенг эътибор қаратилган

И.А.Зимняя эса, компетентликнинг асосий учта гуруҳини ажратиб кўрсатади:

- ҳаёт фаолияти субъекти ҳисобланувчи шахснинг ўзига тааллуқли бўлган компетентлиги;

- инсоннинг бошқалар билан ўзаро алоқаларига тааллуқли бўлган компетентлиги;

- инсон фаолиятининг барча турлари ва шаклларида намоён бўладиган компетентлик.

Ҳарбий педагоглар ўзи яшаб турган мамлакат халқларининг анъана ва урф-одатларидан хабардор бўлиши, ишлаб чиқариш тараққиёти ва хусусиятлари тўғрисидаги ахборотларга эга бўлиши ва уларни билиши, шу билан биргаликда ушбу ахборотлардан ўзининг таълим-тарбиявий ишларида фойдаланиши зарур.

Таълимда замонавий ахборот-коммуникация тенологиялари ютуқларидан фойдаланиш, ўз навбатида мавжуд тўпланган маълумот, ахборотлар устида ишлаш, уларни таҳлил қилиш, тушунтириш ҳамда ундан фойдаланишни билиши керак. Компетентли ёндашувнинг яна бир муҳим томони глобаллашув жараёнида ўқитувчининг ўз устида ҳар доим мустақил ишлаши, ахборот коммуникация-технологияларининг сўнгги янгиликларини муттасил ўзлаштириб бориши керак бўлади.

Таълимда замонавий ахборот ва коммуникация технологияларини кенг жорий этилиши: фан соҳаларини ахборотлаштиришни, ўқув фаолиятни интеллектуаллаштиришни, интеграция жараёнларини чуқурлаштиришни, таълим тизими

инфратузилмаси ва уни бошқариш механизмларини такомиллаштиришга олиб келади.

Таълимни ахборотлаштириш деганда – таълим-тарбиянинг психологик-педагогик мақсадларини амалга оширишда замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш, таълим тизимида электрон ахборот-таълим муҳитини ташкил этиш, таълим соҳасининг электрон ахборот-таълим ресурсларини яратиш, компьютер технологияларини жорий қилиш амалиёти ва методологияси билан таъминлаш назарда тутилади.

Ҳарбий педагоглар касбий компетентлигини ҳозирги замон талаблари даражасида ривожлантириш, уларда зарурий билим, кўникма ва малакаларни, замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан унумли фойдаланган ҳолда шакллантириш муҳим вазифалардан биридир. Хорижий тил ўқитувчиси касбий компетентлигини ривожлантиришнинг узлуксиз ахборот-методик таъминотини ишлаб чиқиш муаммоларига доир тадқиқотга мурожаат этиш узлуксиз таълим тизими шароитида ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини такомиллаштириш йўллари излаб топиш шунингдек, ўқитувчиларга услубий ёрдам кўрсатиш йўлида ахборот-коммуникацион технологиялари ролининг ўсиб бораётганлиги билан изоҳланади.

Ҳозирги вақтда ўқитишнинг замонавий техник воситалари (компьютерлар, мультимедияли ўқитиш дастурлари, интернет-ресурслар)ни ахборот маълумотлари эҳтиёжларига мос равишда қўлланилиши таълим самарадорлигини оширишга ҳамда уни янги сифат даражаларига олиб чиқишга имконият яратиб бермоқда.

Замонавий таълим тизими талаблари асосида ўқитувчилар фаолиятини ташкил этиш шакл ва методларини такомиллаштиришда АКТ имкониятларидан фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, АКТ воситалари асосида масофавий таълимни ташкил этиш каби ўқитишнинг янги шакллари шулар жумласидандир. Таълим муассасаларини янги замонавий техника воситалари билан таъминланиши ва таълим тизимини ахборотлаштирилиши педагогик кадрларни тайёрлаш ҳамда уларнинг мазкур техник воситалардан

фойдаланиш бўйича компетентлигини оширишга ҳам алоҳида ёндашишни талаб этади.

Е.С.Полат илмий изланишларида, XXI асрнинг бошларида меҳнат бозорида ўз фаолиятида ахборот-коммуникацион технологиялар имкониятларида юқори даражада фойдалана оладиган, компетентли “масофавий таълим ўқитувчиси” касбига талаб жуда юқори бўлиши башорат қилинади.

Бироқ, масофавий таълим тизими учун педагог кадрлар тайёрлаш масаласи бугунги куннинг асосий муаммоларидан бири ҳисобланади. Узлуксиз педагогик таълим тизими учун мутахассислар тайёрлаш йўлларида бири бу, ўқитувчиларнинг Интернет тармоқлараро касбий мулоқотларини ташкил этиш деб қараш мумкин. Шу боис, бугунги кунда жамият учун касбий компетентлик даражаси юқори ва айниқса, ахборот-коммуникация технологиялари бўйича базавий компетенцияга эга бўлган мутахассислар зарур бўлади.

Интернет ҳарбий педагогларига мамлакатимиз ва чет эл таълим тизимига доир ҳар хил маълумотлар, масофавий курслар, виртуаль конференциялар, касбий мулоқот, тажриба алмашиш каби таълим-тарбия жараёни билан боғлиқ маълумотларни олиш ҳамда улар устида ишлаш имкониятларини беради. Лекин, кўпчилик ўқитувчилар керакли маълумотларни қандай, қайси йўл билан топиш ва интернет ресурсларидан касбий фаолиятида қандай фойдаланишни билмайдилар. Шунинг учун Интернет тармоқларидан фойдаланиш бўйича кўпгина тадбирлар баъзи ҳолларда тарқоқ ва тизимлаштирилмаган характерга эга бўлади.

Умуман, ҳарбий педагогларнинг тармоқдаги фаолияти, уларнинг яратилган ахборот-методик ресурсларидан фойдаланиш ишлари ҳали етарли ташкил этилмаган. Жамиятнинг бугунги асосий талабларидан келиб чиқиб, ҳарбий педагогларнинг касбий компетентлигини такомиллаштиришга йўналтирилган ахборот-методик тизим шаклланмаган ва илмий-методик жиҳатдан асосланмаган.

Шу боис, узлуксиз таълим тизимида АКТ имкониятларидан фойдаланган ҳолда ҳарбий педагогларнинг касбий компетентлигини ривожлантириш зарурияти ҳамда уларнинг касбий компетентлигини такомиллаштиришга йўналтирилган ва илмий-методик жиҳатдан

асосланмаганлиги билан боғлиқ муаммоларни ҳал этиш мақсадида хорижий тил ўқитувчиларининг тармоқдаги ахборот-методик тизимини ишлаб чиқиш муҳим аҳамиятга эга. Ҳозирги вақтда ахборотлар таъсир доирасининг тезлик билан ўсиши, инсонларнинг ҳар томонлама ўз устида ишлаши ҳамда уларнинг рақобатбардош, кўниқувчан ва талабчан кадрлар бўлишини ўз-ўзидан талаб этмоқда. Шу нуқтаи назардан, дунёдаги ривожланган мамлакатлар сингари мамлакатимиз таълим тизимида фаолият юритаётган кадрлар ҳам ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий ҳаётда юқори билимга эга бўлишлари ҳамда ҳар томонлама компетентли бўлишлари зарур.

Замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ютуқларидан фойдаланиш, ўз навбатида мавжуд тўпланган маълумот, ахборотлар устида ишлаш, яъни уларни таҳлил қилиш, тушунтириш ҳамда ундан фойдаланиш ёки фойдаланмаслик ҳақида қарор қабул қилишни билиш хорижий тил ўқитувчиси компетентлигини ривожлантиришга таъсир этувчи омиллардан ҳисобланади. Компетентли ёндашувининг яна бир муҳим томони глобаллашув жараёнида ўқитувчининг ўз устида мустақил ишлаши, ахборот коммуникация технологиялари сўнгги янгиликларини муттасил ўзлаштириб бориши керак бўлади.

Юқорида таъкидланган фикрларни таҳлил қилсак, касбий компетентлик – ўқитувчининг шахсий сифатлари, фаолият мақсади ва вазифаларини белгилаш, ўз навбатида уларнинг қаторига замонавий ахборот коммуникация технологияларни қўллаш олиш, ўзига хос тадқиқотчилик қирралари ҳам кўшилиши, мазкур тушунчанинг моҳиятан тўлиқ изоҳланишига имкон беради.

Ҳарбий педагоглар компетентлигини оширишда ахборот-методик таъминотининг аҳамияти ва унинг ўзига хос хусусиятлари тадқиқ қилинар экан, “Ҳарбий педагогларнинг касбий компетентлиги – унинг касбий билим кўникмаси, шахсий сифатлари, фаолият мақсад ва вазифаларини белгилаш, замонавий ахборот коммуникация технологияларини қўллаш олиш қобилияти ва профессионал тайёргарлигини белгиловчи сифат кўрсаткичидир” – деб, ифодалаш мақсадга мувофиқ бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрдаги “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1875-сонли қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 8 майдаги “Узлуксиз таълим тизимининг чет тиллар бўйича давлат таълим стандартини тасдиқлаш тўғрисида”ги 124-сонли қарори.

3. Маматқулов Х.А. Ҳарбий педагогларда хорижий тиллар бўйича касбий компетентликни ривожлантиришнинг ахборот-методик таъминотини такомиллаштириш. Монография. – Тошкент вилояти: Harbiy-texnik instituti bosmaxonasi, 2018. – 240 б.

4. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку. – М.: Русский язык, 1989, – 220 с.

5. Полат Е.С. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.

6. Хуторский А.В. Деятельность как содержание образования // Ж. Народное образование. – Москва, 2003. – № 8. – С. 107-114.

7. Маматқулов Х.А. Ҳарбий педагогларнинг инглиз тили бўйича касбий компетентлигини ривожлантиришда мустақил таълимнинг ўзига хос хусусиятлари // ТДПУ ахборотнома. – Тошкент, 2019. – № 1. – Б. 216-221.